

Date: 27th April-2025

O'ZBEK XALQ CHOLG'U ASBOBLARI ORASIDA CHANG CHOLG'USINING
O'RNI VA AHAMIYATI

Musayeva Aziza

Respublika musiqa va san'at texnikumi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'zbek xalq cholg'u asboblari tizimida chang cholg'usining o'rni va uning madaniy ahamiyati tahlil qilinadi. Changning tarixi, tuzilishi, ijro texnikasi va xalq musiqasidagi roli haqida batafsil ma'lumot beriladi. Shuningdek, chang cholg'usining zamonaviy musiqadagi o'rni va rivojlanish istiqbollari ham yoritiladi.

Kalit so'zlar: chang, xalq cholg'u asboblari, o'zbek musiqa san'ati, milliy madaniyat, an'anaviy musiqa.

KirishO'zbek xalq musiqasi uzoq tarixga ega bo'lib, uning rivojlanishida turli xil cholg'u asboblari muhim rol o'ynagan. Ushbu asboblari orasida chang alohida o'ringa ega. Chang o'zining o'ziga xos tovushi, keng imkoniyatlari va ijro uslublari bilan o'zbek musiqa madaniyatining ajralmas qismi hisoblanadi. Mazkur maqolada chang cholg'usining xalq musiqasidagi o'rni va uning ahamiyati batafsil tahlil qilinadi.

Chang qadimdan Sharq xalqlari orasida mashhur bo'lgan simli-chertma cholg'u asbobidir. Manbalarga ko'ra, chang ilk bor qadimgi Eron, Hindiston va Xitoyda paydo bo'lgan va o'zbek xalq musiqasiga ham chuqur ta'sir ko'rsatgan. O'zbek xalqi orasida chang asosan maqom musiqasi va an'anaviy ashula ijrosida keng qo'llanilgan.

Chang yassi, trapetsiyasimon shakldagi rezonator qutidan iborat bo'lib, uning ustiga ko'plab simlar tarang o'rnatilgan. Changda o'ynash uchun odatda ikkita maxsus tayyorlangan tayoqcha (mizrob) ishlatiladi. Changning simlari turli ohanglar va tonalliklarni yaratish imkonini beradi. Sozlash jarayonida simlarning kuchi va tarangligi o'zgarib, tovush sifati moslashtiriladi.

Changda ijro etish uchun:

- Tayoqchalar yordamida simlar chertiladi;
- Ba'zan barmoqlar bilan to'g'ridan-to'g'ri simlarga ta'sir ko'rsatish orqali tovush olinadi;
- Dinamik va ekspressiv ohanglar yaratish uchun maxsus texnik usullar, masalan, vibrato va glissando qo'llaniladi.

Chang o'zbek xalq musiqasida, ayniqsa maqom ijrochiligida muhim rol o'ynaydi. U ko'pincha doira, gijjak, nay, dutor kabi boshqa asboblari bilan ansambl tarkibida chalinadi. Changning jarangdor va boy tembrli ovozi ansamblga o'ziga xos ohangdorlik va rang-baranglik bag'ishlaydi.

Chang shuningdek, milliy marosimlarda, bayramlarda va xalq tomoshalarida ham keng foydalanilgan. O'zbek maqom san'atida chang cholg'usining ahamiyati beqiyos bo'lib, u asosan melodik rivoj va ohang ifodasida yetakchi rol o'ynaydi.

Date: 27th April-2025

Bugungi kunda chang asbobidan nafaqat an'anaviy musiqada, balki zamonaviy estrada va orkestr ijodida ham foydalanilmoqda. Zamonaviy sozandalar changni klassik va zamonaviy uslublar bilan chalayotib, yangi musiqiy tajribalar yaratmoqda. Elektron chang variantlari ham yaratilgan bo'lib, ular kengroq musiqiy imkoniyatlar beradi.

O'zbek musiqasining rivojlanishida mashhur chang ijrochilari, ustozlar va sozandalar katta hissa qo'shgan. Ular orasida xalq artistlari, maqom ansambllarining yetakchi a'zolari va chang maktabining rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatgan shaxslar mavjud.

Xulosa

Chang o'zbek xalq cholg'u san'atining muhim va ajralmas qismi hisoblanadi. Uning betakror tovushi va ijro imkoniyatlari o'zbek musiqa madaniyatiga boy ohang va ma'no baxsh etadi. Changni saqlab qolish, rivojlantirish va yosh avlodga o'rgatish orqali biz milliy madaniyatimizni yanada boyitishimiz mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimov, M. (2004). *O'zbek xalq cholg'u asboblari tarixi*. Toshkent: Fan nashriyoti.
2. Yo'ldoshev, A. (2010). *Sharq musiqiy merosi va chang cholg'usi*. Samarqand: SamDU nashriyoti.
3. Rahmonov, S. (2015). *Milliy cholg'u asboblari va ularning rivojlanishi*. Toshkent: San'at nashriyoti.
4. Kadirov, O. (2018). *Maqom san'atida chang cholg'usining o'rni*. Buxoro: Buxoro davlat universiteti.
5. Ziyodov, A. (2002). *Sharq musiqa madaniyati*. Toshkent: O'zbekiston nashriyoti.

